

ПРИНЦИПИ СВОБОДИ ТА ГУМАНІЗМУ У ТВОРЧОСТІ АЛЬБЕРА КАМЮ

Разуменко І. В. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-3221-4340>

Abstract

The paper is devoted to the principles of freedom and humanism in the creativity of Albert Camus (1913–1960), a French writer, a laureate of the Nobel Prize for Literature in 1957. His works revealed a unique individuality. During World War II and the fascist occupation of France, he joined the ranks of the Resistance Movement and became a member of the underground French organization in Paris. The theme of freedom and the trend of humanism are inherent in his works. A contrasting juxtaposition, a sharp transition from private, but impressive, details to a generalization, from ruthless irony to tenderness, from an angry accusation to an appeal is distinguished in the writer's style. The characters of Albert Camus's works are decisive in their actions, they not only declare their principles of freedom, but also implement them as in the philosophical novel "The Myth of Sisyphus". Sometimes social relations are objectively condemned in his works. One of the best works of Albert Camus that also combines existential and realist tendencies was his novel "The Plague" (1947). The leitmotif of freedom is inherent in the novel, although the life of France occupied by fascists is depicted, the struggle against fascism is depicted allegorically. Thus, the aesthetics of Albert Camus is of a dual character: the writer cannot be detached from reality, and the writer resolves practical life contradictions at the level of abstract concepts of freedom and humanism.

Key words: Albert Camus, freedom, humanism, creativity, novel, war, works.

Війна – справа важка й небезпечна, раз у раз народжуються приховані, творчі, драматичні колізії, які відбиваються у наших долях. Пішла в небуття фраза «кипуча, могутня, ніким не переможна», – у ХХ столітті довго зберігався бравурний лейтмотив віршів і пісень, оповідань і повістей росії, але в лічені дні,

якщо не години 2022 року, окупант зазнав поразки, перекинулася його армія, що поставила свою країну на край загибелі, стала вже відомою раніше особливо «незнаменита» фінська кампанія і тепер вже російсько-українська війна 2022–2023 рр. Як виявилось, солдати росії не такі вмілі й могутні, як про це голосно і захоплено говорили з найвищих трибун і заливались соловеєм диктори російського радіо і особливо телебачення, викликаючи огиду.

Ми усвідомили, що нам довелося жити у дуже жорстокій війні – не на життя, а на смерть. Але ніхто з нас не міг уявити, якою насправді буде війна. У найстрашнішому сні не могло здатися, що вона триватиме вже довгий, здається, нескінченно цілий рік, що десятки українських міст, і мій улюблений Харків, будуть перетворені на руїни, сотні сіл і малих містечок – на попелища.

Колись під час іспанської війни Е. Хемінгуей зауважив, що писати правду про війну дуже небезпечно. Але якщо їдуть дванадцять солдат, а повертаються лише двоє – правда, яку вони привезуть із собою, буде справді правдою (Katakis, 2018). Війна і для солдата-піхотинця, артилериста, сапера, волонтера тепер пов'язана не лише з незліченними небезпеками – бомбардуваннями, артилерійськими нальотами, градами, кулеметними чергами, сусідством зі смертю, а й тяжкою повсякденною працею. І від нас вона вимагає самовідданої повсякденної праці – без перепочинків. Багато що з того, що нами робилося в перші дні війни, зберігає актуальність протягом року. Підтримувати моральний дух під час війни, безперечно, допомагає класична література (Krivoruchko, Razumenko, 2020); (Razumenko, 2020). Звернемося до класика, Альбера Камю.

Талант і душу вкладено у твори французького письменника Альбера Камю (1913–1960), лауреата Нобелівської премії з літератури 1957 року. У його творах виявилася неповторна індивідуальність. Під час другої світової війни і окупації фашистами Франції, він вступив до лав Руху Опору і став членом підпільної французької організації в Парижі. Тема свободи та тенденція гуманізму притаманні його творам. Контрастне зіставлення, різкий перехід від приватних, але вражаючих деталей до узагальнення, від безжальної іронії до ніжності, від гнівного звинувачення до заклику – відрізняє стиль письменника (Maklein, 2019).

До речі, за однією з версій, смерть письменника в автокатастрофі була не випадковою. У книжці Кателлі «Смерть Камю» стверджується, що після вбивства Степана Бандери Альбер Камю став жертвою операції КДБ. Камю засуджував діяльність радянських подій щодо вторгнення в Угорщину, був цим обурений. Талановитий письменник писав про вторгнення в Угорщину, складну ситуацію у французькому Алжирі, диктатуру фашистів в Іспанії, отже, нажив за життя ворогів, які були зацікавлені в його ліквідації.

Герої творів Альбера Камю рішучі у вчинках, вони не лише декларують свої принципи свободи, а й здійснюють їх (філософський етюд «Міф про Сізіфа») (Каму, 2020). Іноді об'єктивно у його творах засуджуються суспільні відносини. Наприклад, духовна і моральна спустошеність властива герою Мерсо у повісті «Чужий» (1942). Він вбиває людину, у діях якої йому здалася загроза, – без емоцій, байдуже. Письменник пояснює байдужість героя тим, що він «чужий» усім, усьому світу. Потрапивши під владу таких самих байдужих до всього суддів, він засуджується до страти. Автор пояснює байдужість героя до смерті тим, що він «чужий» усім у цьому абсурдному світі, що складається з безглуздих випадковостей.

Під час другої світової війни відслідковується антифашистський період у творчості Камю, пов'язаний з війною та Опором. Під впливом подій другої світової війни світогляд Камю змінюється. Участь у боротьбі з фашизмом допомагає письменнику, як і багатьом іншим митцям: він знаходить низку моральних імперативів, якими керуються персонажі його подальших творів. Письменник постає як яскрава постать французького Опору, головний редактор антифашистської лівої газети «Комба», яка 1944 року висунула гасло «Від Опору – до Революції!».

Тему моральної спустошеності продовжує інший французький письменник, Жан-Поль Сартр, з яким Альбер Камю перебував в ідеологічній конфронтації. Ідейне протиріччя закінчило творчу дружбу Сартра з Камю щодо угорських подій через радянське вторгнення. В есе «Бунтівна людина» (1951) Камю засудив радянське насильство. У трилогії «Зрілий вік», «Відстрочка»,

«Смерть у душі» виявляється бажання головного героя Матьє Деларю поїхати до Іспанії, боротися за свободу, демократію, але герой не наважується зробити цей вчинок. Його існування має безрадінний і безглуздий характер.

У п'єсі Сартра «Затворники Альтони» (1959) дія розгортається у будинку багатого німецького промисловця фон Герлаха. У момент захоплення влади гітлерівцями батько та син Франц не були їх активними прихильниками. Але поступово вони стали співучасниками злочинів нацистів, співпрацюючи з ними. Франц катував схоплених партизанів, пояснюючи це так: я – кат, ви – донощики. Сартр викриває не стільки самих Герлаха і Франца, скільки фашистську ідеологію колаборації, що перетворювала людей на моральних виродків. Я хотів показати лише негативне, – заявляв Сартр, – людей, які вже не зможуть змінитися.

Одним із найкращих творів Альбера Камю, у творчості якого також поєднуються екзистенційні та реалістичні тенденції, був його роман «Чума» (1947) (Камю, 2022). У романі простежується лейтмотив свободи, хоча зображено життя окупованої фашистами Франції, алегорично зображено боротьбу з фашизмом. Місто Оран, як і в «Мухах» Сартра, усіяне трупами. Замість мух у ньому розплодилися щури, що розносять чуму. Люди не можуть протистояти їй, вона непереможна. Але люди можуть вибрати свою лінію поведінки в цих умовах.

Один із головних героїв роману, доктор Бернар Ріє, бачить свій моральний обов'язок у боротьбі з чумою, хоч і вважає, що його зусилля приречені на поразку. Його друг Жан Тарру допомагає лікареві, будучи не в змозі виносити видовище людських страждань. Журналіст Раймон Рамбер залишається в місті, хоча має всі можливості покинути його. Він вважає ганебним тікати від загального лиха. Священик Панелу приймає чуму як божу кару, з якою треба змиритися і прийняти її як належне.

Таким чином, ніхто в романі не може протистояти лиху. Чума виступає як символ війни з фашистами і в той же час як уособлення абсурду, що лежить, на думку Камю, в основі всього суцього. Так у романі поєднуються екзистенційні та

реалістичні тенденції. В образі Бернара Ріє славиться не героїчне, а стоїчне начало. Герой сам заявляє, що він лише «санітар», який не має жодного бажання здійснювати подвиги. Це трохи знижує, але не знімає позитивного заряду від книги, оскільки в ній відстоюється право людини залишатися вільною, навіть в абсурдному світі. Естетика Альбера Камю має двоїстий характер: художник не може бути відірваним від реальної дійсності, й художник вирішує практичні життєві протиріччя на рівні абстрактних понять свободи та гуманізму.

REFERENCES

Kamyu, A. (2020). *Chuma*. Pereklad z fr. Viktor Cvmenov. Kharkiv: Folio, 288 s. ISBN 978-966-03-9169-7

Kamyu, A. (2022). *Mif pro Sizifa. Buntivna lyudina*. Pereklad z fr. O. Zhupans'kii. Kharkiv: Folio. 448 s. ISBN 978-966-03-9968-6

Katakis, M. (2018). *Ernest Geminrvei. Artefakti z zhittya*. Pereklad: Klochko Roman. L'viv: Vidavnitstvo Starogo Leva, 240 s. ISBN 978-617-679-557-3

Krivoruchko, S.K., Razumenko, I.V. (2020). Tsinnist' fenomenu "knigi" (roman Roberta M. Zonntara "Skaneri"). Tsinnisni orientiri v mistets'komu prostori – individ i sotsial'nii kontekst: Lingvistika. Literaturoznavstvo. Metodika vikladannya movi i literaturi. Mizhdistsiplinari doslidzhennya (psikhologiya, sotsiologiya, istoriya, politologiya, filosofiya): tezi dop. Vseukr. nauk. konf. z mizhnar. uchastyu, Kharkiv, 2020. S. 50–51.

Maklein, P. (2019). *Pariz'ka druzhina*. Pereklad: Vikirchak Irina. Chernivtsi: Vidavnitstvo «Knigi-XXI», 416 s. ISBN 978-617-614-250-8

Razumenko, I. (2020). Європейська низка літературної спадкоємності – ЗН. Sand, I.S. Turgenev, E. Zolya. Naukovi zapiski Kharkivs'kogo natsional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni G.S. Skovorodi. Literaturoznavstvo, 3(93), P. 143–161. doi: <https://doi.org/10.34142/2312-1076.2019.3.93.12>